

**UCHWAŁA NR XXXIV/205/2018
RADY MIEJSKIEJ WIELICHOWA**

z dnia 22 marca 2018 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielichowo na lata 2018-2021".

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 ze zm.) oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.) po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, uchwała się co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się „Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielichowo na lata 2018-2021” stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Wielichowa.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Genowefa Feldgebel

Załącznik do uchwały Nr XXXIV/205/2018

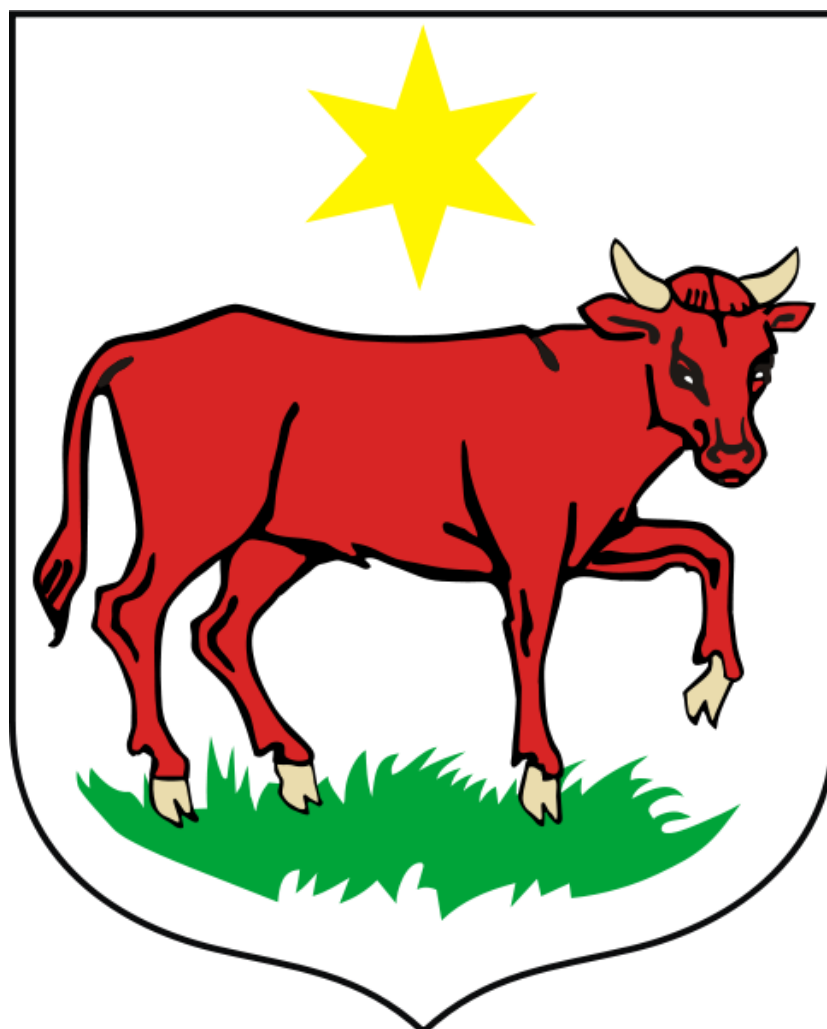
Rady Miejskiej Wielichowa

z dnia 22 marca 2018 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY WIELICHOWO

NA LATA 2018-2021

WIELICHOWO 2017

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	9
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	14
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	16
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.	16
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	18
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	22
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	23
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	23
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	25
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	33
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	35
6.5. Zabytki archeologiczne.....	36
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	36
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	37
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	38
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	42

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	45
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	45
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	48
7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	49
7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	49
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	51
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	57
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	59
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	59
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	60
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	60
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	61
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	63
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	64
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	65

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Wielichowo na lata 2018-2021* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejskowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Wielichowo na lata 2013-2016* przyjętego Uchwałą Nr XXIII/154/2013 Rady Miejskiej Wielichowa z dnia 26 czerwca 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z dnia 10.07.2013 r., poz. 4419).

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Wielichowo to gmina miejsko-wiejska, jedna z pięciu gmin powiatu grodziskiego, położona w jego południowej części, w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Stolicą gminy jest miasto Wielichowo, oddalone ok. 12 km od Grodziska Wlkp. i ok. 60 km od Poznania, przez które przebiega droga wojewódzka nr 312, łącząca drogę krajową nr 32 z Rakoniewic z krajową nr 5 w Czaczu. Administracyjnie gmina w latach 1975 -1998 należała do województwa poznańskiego. Powierzchnia gminy zajmuje obszar 108 km², co stanowi 16,7 % powierzchni powiatu i 0,36% powierzchni województwa, zaś miasto Wielichowo zajmuje powierzchnię 1 km². Użytki rolne zajmują ok. 81% powierzchni gminy, stąd jej funkcją wiodącą jest rolnictwo, a tylko 0,9% zajmują wody. Natomiast wskaźnik lesistości wynosi 14,3% i jest znacznie niższy od średniej wojewódzkiej wynoszącej 25,7% oraz krajowej – 29,2%. Ponad 5000 ha powierzchni zajmuje Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków NATURA 2000 pod nazwą Wielki Łęg Obrzański (kod obszaru PLB300004), utworzony na terenie

siedmiu gmin: Kamieniec, Rakoniewice, Wielichowo, gmina wiejska Kościan, Śmigiel, Przemęt i Wolsztyn. W Gminie Wielichowo obejmuje swoim zasięgiem jej południowy fragment - Dolinę Środkowej Obry o charakterze łąkowo – leśnym, na odcinku od Brońska do Wroniaw. W tej ważnej w skali europejskiej i krajowej ostoi dzikich ptaków gniazdują m.in. bocian czarny, bocian biały, gęgawa, kania czarna, błotniak stawowy, błotnik, trzmielojad, orlik krzykliwy i żuraw.

Gminę zamieszkuje 7019 osób, w tym 1804 w mieście Wielichowo (dane z IX 2017 r.), które stanowi największy ośrodek osadnictwa. Gęstość zaludnienia jest niższa od średniej powiatowej i wynosi 64 osoby/km². Na strukturę osadniczą składają się miasto Wielichowo i 15 sołectw: Augustowo, Celinki, Dębsko, Gradowice, Łubnica, Piotrowo Wielkie, Prochy, Pruszkowo, Reńsko, Śniaty, Trzcinica, Wielichowo Wieś, Wilkowo Polskie, Zielęcín, Ziemin.

Gmina Wielichowo sąsiaduje:

- od północy z gminą Grodzisk Wielkopolski,
- od zachodu z gminą Rakoniewice,
- od wschodu z gminą Kamieniec, gminami położonymi w powiecie grodziskim,
- od południa z gminą Przemęt z powiatu wolsztyńskiego i gminą Śmigiel z powiatu kościańskiego.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych o długości 48 km i dróg gminnych – ok. 34 km. Przy jej północnej granicy przebiega odcinek 1,25 km drogi krajowej nr 32 relacji granica państwa - Zielona Góra – Sulechów – Wolsztyn – Stęszew - Poznań. Oś komunikacyjną stanowi droga wojewódzka nr 312 relacji Rakoniewice - Wielichowo – Czacz długości 16,07 km. Północnym skrajem gminy wiedzie linia kolejowa relacji Sulechów – Luboń.

Według podziału fizycznogeograficznego Jerzego Kondrackiego Gmina Wielichowo położona jest w granicach prowincji Niżu Środkowopolskiego, podprowincji Pojezierza Południowo-bałtyckiego, makroregionu Pojezierza Wielkopolskiego, w obrębie mezoregionu Pojezierza Poznańskiego. Gmina charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu, będącą pozostałością działalności lądolodu skandynawskiego, z trzema różniącymi się jednostkami morfologicznymi: Wał Lwówecko-Rakoniewicki na zachodzie, stanowiący wysoczyznę morenową falistą z kulminacjami do 101 m, częściowo porośniętą lasami, której zbocza są porozcinane dolinami cieków wpływających do północnego Kanału Obry. Równina Opalenicka w centrum i na wschodzie, to wysoczyzna morenowa płaska zbudowana głównie z osadów gliniastych. Dolina Środkowej Obry na południu, której dno leży średnio na wysokości około 72,5 m

n.p.m. Wyróżniają się tutaj trzy poziomy terasowe, wśród których najbardziej rozległa jest terasa zalewowa, rozciągająca się pomiędzy rzędnymi 61,0-62,0 m n.p.m. Obszar gminy jest ubogi w wody powierzchniowe, cały obszar leży w obrębie dwóch zlewni: rzeki Obry i rzeki Obrzycy. Osią hydrograficzną zlewni Obrzycy są przepływające niemal równoleżnikowo w południowej części gminy, powstałe na przełomie XVIII/XIX w. Kanały Obrzańskie: Południowy – na północ od Wilkowa Polskiego, Środkowy – okala Reńsko i Północny - między Zieminem a Wielichowem.

Na terenie gminy występują udokumentowane zasoby surowców naturalnych: piaski i żwiry – częściowo eksploatowane, surowce ilaste ceramiki budowlanej – eksploatacja zaniechana oraz mające największe znaczenie gospodarcze, eksploatowane sposobem otworowym, złoża gazu ziemnego „Wielichowo”, „Ruchocice” i „Błońsko”.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Gminy Wielichowo pochodzą z okresu mezolitu i neolitu. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie brązu i wczesnej epoce żelaza. Intensywnie osadnictwo rozwijało się przede wszystkim w średniowieczu. Właśnie średniowieczną metrykę posiada większość wsi np. Prochy, Pruszkowo, Wilkowo Polskie, Śniaty. Dokumenty źródłowe sięgają XIII wieku, kiedy Wielichowo, przejęte (w drodze kupna, zamiany lub darowizny) od rodu Samsonów, stanowiło własność biskupów poznańskich. Dotyczą one wydanego przez biskupa poznańskiego Jana II przywileju lokowania wsi Łubnica w 1297 r. Natomiast przywilejem króla Władysława Jagiełły z dnia 15 lipca 1429 r. dla biskupa Stanisława Ciołka na lokację miasta na prawie magdeburskim, Wielichowo zostało podniesione do rzędu miast. Przez krótki czas funkcjonowała nazwa miasta Ciołkowie, jednak szybko wyszła z użycia i powrócono do dawnej. W 1645 r. majątek wielichowski przeszedł w posiadanie kapituły poznańskiej, która władała nim do czasu sekularyzacji dóbr w 1797 r. Wtedy też król pruski Fryderyk Wilhelm II, który wydał dekret sekularyzacji, ustanowił właścicielem całego klucza wielichowskiego swojego adiutanta, późniejszego generała, Fryderyka Wilhelma von Zastrowa. Wzniósł on w latach 1805-1815 dzisiejszy pałac w Wielichowie. W 1839 r. dobra dziedziczy jego syn mjr August Adolf, który w roku następnym sprzedaje je Mikołajowi hr. Mielżyńskiemu. Po jego śmierci w 1842 r. dobra dziedziczy córka Teodozja, żona Henryka hr. Dzieduszyckiego, która w 1851 r. cały majątek sprzedaje kupcowi Juliuszowi Munkowi. W 1854 r. Wielichowo nabywa Herman Olze Holleben, a w 1865 r. sprzedaje go Bolesławowi Potockiemu z Będlewa, ten z kolei Adamowi hr. Platerowi z Proch. Po nim majątek dziedziczy syn Stanisław. W 1893 r. w drodze

przymusowej sprzedaży, majątek przeszedł w ręce Ericha Schulza, który władał nim do 1921 r. Od 1922 r. ostatnią dziedziczką Wielichowa była księżna Teresa Lubomirska z Myślenic pod Krakowem.

Najlepszy okres Wielichowa przypada na XIX wiek, kiedy rozwinęło się terytorialnie, architektonicznie, gospodarczo i ludnościowo. Mieszkańcy Gminy Wielichowo brali udział w zrywach powstańczych XIX wieku, a w XX w. walczyli i ginęli w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 r., w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Podczas II wojny światowej walczyli z okupantem, w składzie różnych jednostek armijnych wojska polskiego. Był to także dramatyczny czas dla wszystkich mieszkańców. Szerzyły się aresztowania, wysiedlenia, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych.

Gmina obecnie rozwija się przede wszystkim w oparciu o gospodarkę rolną. Znana jest niemal od półwiecza z hodowli pieczarek i postępującego rozwoju tej branży. Doroczne Święto Pieczarki w Wielichowie, ogólnopolskie spotkanie osób zajmujących się pieczarkarstwem, promuje tę branżę i gminę od 1995 r.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Wielichowo na lata 2018-2021* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r., 1875).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru

- kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
 - f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
 - g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
 - h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
 - i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
 - j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zmianami)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami

zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1875 ze zmianami)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017, poz. 519 ze zmianami)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1073 ze zmianami)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r., poz. 2147 ze zmianami)

Ustawa określa (w art. 13 ust. 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody,

rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2017 r., poz. 1332 ze zmianami)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu

21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie

udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,

- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków, a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość

budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych”

przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury

wiejskiej np. kapliczek i krzyży,

- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W punkcie 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego,

poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W podpunkcie 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W punkcie 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
 - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych,
 - opieka nad zabytkami archeologicznymi.
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
 - promocja dziedzictwa lokalnego,
 - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych,
 - upowszechnianie wiedzy o regionie.
5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,
 - propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
 - włączenie zabytków w procesy gospodarcze.
7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów

zabytkowych,

- udostępnianie obiektów zabytkowych,
- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

PROCHY

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA, 2 poł. XVIII w.

Rejestr zabytków Nr 2380/A z dnia 25.11.1932 r.

DWÓR, 2 poł. XVIII w.

Rejestr zabytków Nr 1559/A z dnia 24.07.1974 r.

WIELICHOWO

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA, XV-XIX w.

Rejestr zabytków Nr 689/Wlkp/A z dnia 7.08.2008 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MARII MAGDALENY, ul. Szkolna, 1762-1795 r.

Rejestr zabytków Nr 564/A z dnia 30.04.1969 r.

KOŚCIÓŁ CMENTARNY P.W. NARODZENIA NMP, 1793 r.

Rejestr zabytków Nr 565/A z dnia 30.04.1969 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, ul. Ziemińska, 1805 - 1815 r.

Rejestr zabytków Nr 1446/A z dnia 12.04.1973 r.

b. park, pocz. XIX w., przekszt. k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2091/A z dnia 9.08.1986 r.

c. rządówka, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

d. stajnia robocza i magazyn, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

e. stajnia i wozownia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

f. obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

g. stodoła, 1898 r.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

h. spichlerz, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

i. gorzelnia, k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2551/A z dnia 20.07.1995 r.

DOM NR 3, Rynek, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 568/A z dnia 30.04.1969 r.

DOM NR 4, Rynek, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 567/A z dnia 30.04.1969 r.

DOM NR 14, Rynek, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 571/A z dnia 30.04.1969 r.

WILKOWO POLSKIE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI

a. kościół, 1540 r.,

Rejestr zabytków Nr 2496/A z dnia 16.01.1953 r.

b. wieża obronna ob. dzwonnica, 2 poł. XV w.

Rejestr zabytków Nr 1565/A z dnia 24.07.1974 r.

PLEBANIA, ul. Przemysłowa 9, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 1075/A z dnia 17.04.1970 r.

KARCZMA, OB. DOM, ul. Kościańska 13, 1858 r.

Rejestr zabytków Nr 1076/A z dnia 17.04.1970 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac, 1830-1840 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

b. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

c. obora, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

d. spichlerz, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

e. stodoła, 1860 r.

Rejestr zabytków Nr 1529/A z dnia 2.07.1974 r.

ZIELEĆCIN

KOŚCIOŁ PAR. P.W. ŚW. KLEMENSA, XIV/XV w., 1781 r.

Rejestr zabytków Nr 53/A z dnia 5.02.1965 r.

ZESPÓŁ PARKOWO-FOLWARCZNY:

a. rządówka, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

b. stajnia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

c. wozownia, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

d. obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

e. obora, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

f. stodoła, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

g. stodoła, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

h. stodoła, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

i. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr 2103/A z dnia 4.01.1986 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

AUGUSTOWO

DOM NR 1, pocz. XX w.

DĘBSKO

REMIZA STRAŻACKA, ul. Wyzwolenia 22, 1 ćw. XX w.

DOM PRACOWNIKÓW FOLWARCZNYCH, ul. Sadowa 1, k. XIX w.

ul. Polna

DOM NR 9, 1929 r.

ul. Wyzwolenia

ZAGRODA NR 9:

a. dom, 1891 r.

b. budynek gospodarczy, 1891 r.

DOM NR 8, k. XIX w.

DOM NR 29, k. XIX w.

GRADOWICE

ul. Drzymały

DOM NR 8, ok. 1900 r.

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO NR 19, 4 ćw. XIX w.

KUŹNIA W ZAGRODZIE NR 27, 4 ćw. XIX w.

CHLEW W ZAGRODZIE NR 37, 1896 r.

ul. Krótka

DOM, k. XIX w.

ul. Kwiatowa

DOM NR 1, 1938 r.

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY:

a. szkoła, 1897-1898 r.

b. budynek inwentarski, k. XIX w.

ZAGRODA NR 23:

a. dom, 1913 r.

b. brama z ogrodzeniem, 1 ćw. XIX w.

DOM NR 7, ok. 1900 r.

ul. Wojska Polskiego

DOM NR 2, ok. poł. XIX w.

ŁUBNICA

SZKOŁA, ul. Szkolna, ok. 1910 r.

DOM NR 5, ul. Bohaterów, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 39, ul. Odrodzenia, 1903 r.

STODOŁA FOLWARCZNA, ul. Dożynkowa, k. XIX w.

MOKRZEC

STODOŁA FOLWARCZNA, k. XIX w.

PIOTROWO WIELKIE

DOM NR 3, 4 ćw. XIX w.

PROCHY

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA:

a. kościół, 2 poł. XVIII w.

b. dzwonnica, ok. 1900 r.

c. cmentarz przykościelny, XVIII w.

d. ogrodzenie, 2 poł. XIX w.

e. plebania, 1816 r.

f. brama do ogrodu proboszczowskiego, ok. 1900 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, XIX/XX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w.

ZESPÓŁ SZKOŁY:

a. szkoła ob. świetlica nr 14, 4 ćw. XIX w.

b. budynek gospodarczy, 4 ćw. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór, 2 poł. XVIII w.

b. dom ogrodnika, ul. Parkowa 2, pocz. XX w.

c. dom pracowników folwarcznych, ul. Szkolna 8, k. XIX w.

d. stajnia, 2 poł. XIX w.

e. spichlerz, ok. poł. XIX w.

ul. Dąbrówki

DOM NR 11, 1910-1920 r.

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY:

a. szkoła, ob. dom mieszkalny nr 2, 4 ćw. XIX w.

b. budynek gospodarczy, 4 ćw. XIX w.

PRUSZKOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

DOM NR 3, ok. 1910 r.

DOM NR 14, 1908 r.

DOM NR 15, 1926 r.

DOM NR 16, ok. 1900 r.

BRAMA NA DZIEDZINIĘC DAWNEJ GOSPODY, XIX/XX w.

REŃSKO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ul. Łąkowa

DOM NR 2, pocz. XX w.

ul. Polna

ZAGRODA NR 7:

a. dom, 4 ćw. XIX w.

b. obora, 1929 r.

ul. Śmigielska

OBORA W ZAGRODZIE NR 1, 1925 r.

DOM NR 6, ok. poł. XIX w.

ul. Tysiąclecia

SZKOŁA OB. DOM NR 2/3, pocz. XX w.

LEŚNICZÓWKA NR 1, 1864 r.

ŚNIATY

ul. Szkolna

ZESPÓŁ SZKOŁY NR 3:

a. szkoła, 1910 r.

b. budynek gospodarczy, 1910 r.

DOM NR 5, pocz. XX w.

ul. Ratajczaka

DOM NR 6, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 8, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 16, ok. 1910 r.

DOM NR 24, ok. poł. XIX w.

DOM NR 25, ok. 1900 r.

DOM NR 40, ok. 1900 r.

DOM NR 41, 4 ćw. XIX w.

ul. Wielichowska

DOM NR 27, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 31, pocz. XX w.

ul. Wierzbowa

DOM NR 4, 4 ćw. XIX w.

ul. Podgórna

WIATRAK KOŻLAK, ok. poł. XVIII w.

TRZCINICA*ul. Szkolna*

SZKOŁA OB. DOM NR 2, ok. 1910 r.

ul. Grodziska

DOM NR 5, 1925 r.

ul. Leśna

DOM NR 1, 1913 r.

ul. Sienkiewicza

DOM NR 2, 1910-1920 r.

DOM NR 15, 1910-1920 r.

DOM NR 18, ok. 1910 r.

DOM NR 22, ok. 1910 r.

DOM NR 27, ok. 1910 r.

DOM NR 28, 1910-1920 r.

DOM NR 35, 1935 r.

DOM NR 38, pocz. XX w.

DOM NR 43, ok. 1910 r.

WIELICHOWO

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA, XV-XIX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARII MAGDALENY, ul. Szkolna:

a. kościół, 1762 - 1795 r.

b. plebania, ul. Szkolna 24, ok. poł. XIX w.

KOŚCIÓŁ FIL. P.W. ŚW. WALENTEGO, ul. Pocztowa, 1872 r.

POZOSTAŁOŚCI KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, ul. Pocztowa, 1912-1913 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz rzymskokatolicki, XVIII w.
- b. kaplica p.w. Narodzenia NMP, 1793 r.
- c. kostnica ob. budynek gospodarczy, 1893 r.

CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XX w.

SZKOŁA OB. DOM MIESZKALNY, ul. Szkolna 18, 1887 r.

BANK, ul. Grodziska 8, pocz. XX w.

POCZTA, ul. Pocztowa 14, ok. 1910 r.

DWORZEC KOLEJKI WĄSKOTOROWEJ, ul. Dworcowa, ok. 1902 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, ul. Ziemińska, 1805 - 1815 r.
- b. park, pocz. XIX w., przekształt. k. XIX w.
- c. ogrodzenie i brama, k. XIX w.
- d. rządówka, 4 ćw. XIX w.
- e. stajnia robocza i magazyn, 4 ćw. XIX w.
- f. stajnia i wozownia, 4 ćw. XIX w.
- g. obora, 4 ćw. XIX w.
- h. stodoła, 1898 r.
- i. spichlerz, 4 ćw. XIX w.
- j. gorzelnia, k. XIX w.
- k. dom pracowników folwarcznych, k. XIX w.
- l. dom pracowników folwarcznych, pocz. XX w.
- ł. dom pracowników folwarcznych, pocz. XX w.
- m. budynek inwentarski, k. XIX w.

ul. Dworcowa

DOM NR 6, ok. poł. XIX w.

DOM NR 8, ok. poł. XIX w.

ul. Grodziska

ZESPÓŁ DOMU NR 39:

- a. dom, ok. 1900 r.
- b. kuźnia, pocz. XX w.

DOM NR 2, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 7, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 10, pocz. XX w.

DOM NR 15, ok. 1870 r.

DOM NR 17/19, ok. 3 ćw. XIX w.

DOM NR 29, 2 poł. XIX w.

DOM NR 30, 2 poł. XIX w.

DOM NR 34, pocz. XX w.

DOM NR 37, ok. 1920 r.

DOM NR 55, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 63, 4 ćw. XIX w.

ul. Jesionowa

DOM NR 1, 4 ćw. XIX w.

STODOŁA NR 4, pocz. XX w.

STODOŁA NR 15, pocz. XX w.

ul. Kościelna

ZESPÓŁ DOMU NR 11:

a. dom, pocz. XX w.

b. budynek gospodarczy, pocz. XX w.

ul. Lipowa

DOM NR 1, 2 poł. XIX w.

DOM NR 8, pocz. XX w.

DOM NR 10, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 13, 1900-1910 r.

DOM NR 33, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 41, pocz. XX w.

ul. Młyńska

DOM NR 3, k. XIX w.

ul. Ogrodowa

DOM NR 16, 1900-1910 r.

ul. Poczтовая

DOM NR 3, ok. poł. XIX w.

DOM NR 4, 3 ćw. XIX w.

DOM NR 7, 1 poł. XIX w.

DOM NR 9, 1 poł. XIX w.

DOM NR 13, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 19, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 20, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 25/27, 4 ćw. XIX w.

ul. Rakoniewicka

DOM NR 3, ok. 1920 r.

DOM NR 9, 4 ćw. XIX w.
DOM NR 12, 4 ćw. XIX w.
DOM NR 17, 4 ćw. XIX w.
MŁYN NR 16, 1913 r.
WARSZTAT NR 4, ok. 1920 r.

ul. Rynek

DOM NR 2, ok. poł. XIX w.
DOM NR 3, 1 poł. XIX w.
DOM NR 4, 1 poł. XIX w.
DOM NR 5, 3 ćw. XIX w.
DOM NR 6, ok. poł. XIX w.
OFICYNA NR 6, ok. poł. XIX w.
DOM NR 8, ok. poł. XIX w.
DOM NR 9, ok. poł. XIX w.
DOM NR 10, ok. 1910 r.
DOM NR 14, ok. poł. XIX w.
DOM NR 17, 2 poł. XIX w.
DOM NR 18, 4 ćw. XIX w.
DOM NR 19, ok. poł. XIX w.
DOM NR 21, 2 ćw. XIX w.
DOM NR 23, 2 ćw. XIX w.

ul. Szkolna

DOM NR 16, ok. poł. XIX w.
DOM NR 22, 3 ćw. XIX w.
BUDYNEK GOSPODARCZY, ok. 1900 r.
BUDYNEK GOSPODARCZY, ok. 1900 r.

ul. Farna (dawna Świerczewskiego)

DOM NR 2, 2 ćw. XIX w.
DOM NR 3, 1875 r.
DOM NR 5, k. XIX w.
DOM NR 9, pocz. XX w.
DOM NR 13, ok. 1920 r.
DOM NR 15, ok. poł. XIX w.
DOM NR 17, 4 ćw. XIX w.
DOM NR 21, 4 ćw. XIX w.
DOM NR 23, pocz. XX w.

WILKOWO POLSKIE**ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JADWIGI**

- a. kościół, 1540 r.
- b. wieża obronna ob. dzwonnica, 2 poł. XV w.
- c. brama, ok. poł. XIX w.
- d. ogrodzenie, 1712 r.
- e. cmentarz przykościelny, XVI w.
- f. grobowiec rodziny Łanieckich, XIX w.

ZESPÓŁ PLEBANII:

- a. plebania, ul. Przemysłowa 9, 1 poł. XIX w.
- b. obora, 4 ćw. XIX w.
- c. stodoła, 4 ćw. XIX w.
- d. ogrodzenie, 3 ćw. XIX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

SZKOŁA OB. DOM, ul. Kościańska 29, pocz. XX w.

KARCZMA I POCZTA OB. DOM, ul. Kościańska 13, 1858 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, 1830-1840 r.
- b. park, 1 poł. XIX w.
- c. obora, 1860 r.
- d. spichlerz, 1860 r.
- e. stodoła, 1860 r.

ul. Główna

DOM NR 2, 1909 r.

DOM NR 6, 4 ćw. XIX w.

DOM NR 10, k. XIX w.

DOM NR 12, k. XIX w.

DOM NR 15, ok. poł. XIX w.

ZAGRODA NR 21:

- a. dom, 1904 r.
- b. budynek gospodarczy, pocz. XX w.

DOM NR 44, 1913 r.

DOM NR 50, pocz. XX w.

DOM NR 71, 4 ćw. XIX w.

ul. Kościańska

DOM NR 48, 1 ćw. XX w.

ul. Przemysłowa

CHLEW W ZAGRODZIE NR 12, ok. 1900 r.

DOM NR 14, 1 ćw. XX w.

ZIELEŃCIN

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KLEMENSA, XIV/XV w., 1781 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

SZKOŁA OB. DOM, ul. Szkolna 22, 4 ćw. XIX w.

ZESPÓŁ PARKOWO-FOLWARCZNY:

a. rządówka, 4 ćw. XIX w.

b. stajnia, 4 ćw. XIX w.

c. wozownia, 4 ćw. XIX w.

d. obora, 4 ćw. XIX w.

e. obora, 4 ćw. XIX w.

f. obora, 4 ćw. XIX w.

g. stodoła, 2 poł. XIX w.

h. stodoła, 4 ćw. XIX w.

i. stodoła, 4 ćw. XIX w.

j. park, 2 poł. XIX w.

DOM NR 1, ul. Grodziska, 1887 r.

DOM NR 12, ul. Szkolna, 1914 r.

ZIEMIN

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, XVIII/XIX w.

ZESPÓŁ SZKOŁY:

a. szkoła ob. dom nr 20, ul. Powstańców Wielkopolskich, pocz. XX w.

b. budynek gospodarczy, pocz. XX w.

c. budynek gospodarczy, pocz. XX w.

RZĄDCÓWKA W ZESPOLE FOLWARCZNYM, 1902 r.

DOM NR 2, ul. Powstańców Wielkopolskich, 4 ćw. XIX w.

ul. Krótka (dawna Nowotki)

ZAGRODA NR 6:

a. dom, 1 ćw. XX w.

b. obora, 2 ćw. XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Wielichowo do rejestru zabytków ruchomych wpisane są obiekty stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

Wyposażenie kościoła par. p. w. św. Marii Magdaleny w Wielichowie

wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 208/Wlkp/B na podstawie decyzji z dnia 28 marca 1974 r. (25 pozycji) oraz decyzji z dnia 15 listopada 2012 r. (20 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz boczny z k. XVIII w., klasycystyczny ołtarz boczny z pocz. XIX w., chrzcielnica z poł. XIX w., naczynia liturgiczne, witraże wykonane w latach 1937-1938 w poznańskiej pracowni Stanisława Powalisza według projektu arch. Jana Cieślińskiego.

W drewnianej kaplicy cmentarnej p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Wielichowie wyposażenie wpisane zostało do rejestru zabytków dwiema decyzjami z dnia 28 marca 1974 r.; nr rejestru 328/B (12 pozycji) i 329/B (6 pozycji). Na wyposażenie składają się m.in. barokowy ołtarz główny z obrazami i rzeźbami, barokowe ołtarze boczne, ambona z 3 ćw. XVII w., obrazy, rzeźby, belka tęczowa z 1793 r.

Elementy wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Walentego w Wielichowie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 327/B decyzją z dnia 28 marca 1974 r. (6 pozycji), m.in. barokowy ołtarz główny z obrazami i rzeźbami, dwa barokowe ołtarze boczne, lichtarze.

Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Jadwigi w Wilkowie Polskim wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 326/Wlkp/B, decyzją z dnia 28 marca 1974 r. (25 pozycji) oraz decyzją z dnia 17 lutego 2014 r. (17 pozycji). W skład wyposażenia i wystroju wchodzi m.in. ołtarz główny z 1646 r. z obrazami i rzeźbami, barokowe ołtarze boczne, ambona i chrzcielnica z XVII w., prospekt organowy wraz z instrumentem z 2 ćw. XX w., epitafia, naczynia liturgiczne, malowidła ściennie, witraże z 1936 r.

Decyzją z dnia 11 kwietnia 1973 r. pod nr rejestru 271/B wpisane zostały drzwi plebanii, późnoklasycystyczne, wykonane ok. 1839 r.

Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja w Prochach wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 318/B323/Wlkp/B decyzją z dnia 26 marca 1974. (30 pozycji) oraz decyzją z dnia 27 stycznia 2014 r. (14 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz główny z obrazem św. Mikołaja i rzeźbami, ołtarze boczne z XIX/XX w., ambona, chrzcielnica z 4 ćw. XVIII w., obrazy, krucyfiksy, ornaty, feretrony z XIX/XX w., neoklasycystyczny prospekt organowy wraz z instrumentem.

Obiekty ruchome wchodzące w skład wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Klemensa w Zielęcinie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 333/B decyzją z dnia 29 marca 1974 r. (21 pozycji), m.in. ołtarz główny z ok. 1630 r., obrazy, krucyfiksy, naczynia liturgiczne, ornaty.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. Ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 7 sierpnia 2008 r. pod Nr rejestru 689/Wlkp/A wpisany został historyczny układ urbanistyczny miasta Wielichowa obejmujący:

- nawarstwienia kulturowo-osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny,
- znajdujący się w centrum plac, pełniący funkcję rynku,
- szachownicowy układ ulic: Szkolnej, Lipowej, Grodzkiej, Pocztowej, Młyńskiej, Rakoniewickiej,
- architekturę sakralną, budynki użyteczności publicznej, zabudowę przemysłową,
- zabudowę mieszkalną przy w/w ulicach i placach w przeważającym typie domów dwukondygnacyjnych, o płaskich dachach lub dachach dwuspadowych krytych dachówką, a także, znajdujących się w bocznych ulicach, parterowych z dachami dwuspadowymi i naczółkowymi, często z okazałymi wystawami dachowymi,
- zespół pałacowo-parkowy i folwarczny,
- zabudowę gospodarczą wznoszoną w tylnej części działek z dominującym typem wąskiego, parterowego budynku z poddaszem, nakrytego dwuspadowym dachem,
- infrastrukturę kolei wąskotorowej.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów struktury urbanistycznej: ulic, częściowo podziałów parcelacyjnych, architektury sakralnej, mieszkalnej, użyteczności publicznej i gospodarczo-przemysłowej oraz czytelność ich genezy postrzeganej w kontekście lokalnym i regionalnym, stawia ten ośrodek miejski w grupie cennych zespołów urbanistycznych tworzących dziedzictwo kulturowe Wielkopolski.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również parki pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Wielichowo,

Wilkowo Polskie, Zielęcín.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Wielichowo znajdują się następujące stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

1. Prochy – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1974/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 10 grudnia 1984 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 157/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
2. Prochy – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1975/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 10 grudnia 1984 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 158/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
3. Reńsko – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1337/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 26 lutego 1972 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 156/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
4. Trzcinica – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 2053/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 20 stycznia 1986 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 159/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.
5. Zielęcín – osada – wpisana do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1290/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 29 listopada 1971 r., przepisana do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 154/Wlkp/C z dnia 30.08.2011 r. Osada administrowana jest obecnie przez Urząd Miasta i Gminy w Wielichowie.
6. Ziemin – grodzisko – wpisane do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1333/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 15 grudnia 1971 r., przepisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 155/Wlkp/C z dnia 05.11.2007 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Wielichowo zewidencjonowano stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Są to stanowiska zlokalizowane w miejscowościach:

1. Prochy - grodzisko wczesnośredniowieczne

2. Prochy - grodzisko wczesnośredniowieczne
3. Reńsko - grodzisko wczesnośredniowieczne
4. Trzciniica - grodzisko wczesnośredniowieczne
5. Ziemin - grodzisko wczesnośredniowieczne

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Wielichowo został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Wielichowo z uwzględnieniem podziału na fakty osadnicze:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Cmentarzyska	Osady	Inne	Ogółem
Ilość stanowisk archeologicznych ogółem	5	10	415	1	431
Ilość stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	5	0	1	0	6

Opracowano na podstawie: „Raport o stanie zabytków gminy Wielichowo” z roku 2004 oraz danych z archiwum WUOZ w Poznaniu

Obszar gminy Wielichowo położony jest w obrębie dwóch mezoregionów: Pojezierza Poznańskiego - północny obszar gminy oraz Doliny Środkowej Obry - południowa część gminy. Gmina charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu, będącą pozostałością działalności lądolodu skandynawskiego. Charakterystyczną cechą gminy są trzy różniące się zasadniczo jednostki morfologiczne: Wał Lwówecko - Rakoniewicki na zachodzie, Równina Opalenicka w centrum i na wschodzie, Dolina Środkowej Obry na południu. Obszar gminy położony jest w obrębie dwóch zlewni: rzeki Obry i rzeki Obrzycy. Ponadto tereny

gminy przecinają liczne rowy melioracyjne. Jednym z większych jest Zagumski Rów, zasilający rzekę Samicę. Na terenie gminy brak jest jezior. Stanowiska archeologiczne występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu.

Na interesującym nas obszarze dominuje osadnictwo kultur neolitycznych, kultury łużyckiej i kultury przeworskiej i wczesnego średniowiecza.

Najstarszymi śladami osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy są obozowiska z okres mezolitu (środkowa epoka kamienia). Na uwagę zasługują zwłaszcza obozowiska mezolityczne w Łubnicy, Trzcinicy, Wielichowie.

Od tego czasu obszar ten był nieprzerwanie zasiedlany (osadnictwo grupuje się głównie wzdłuż cieków wodnych, na terenach zajmowanych i dziś przez współczesne wsie), o czym świadczą znaleziska z następnych epok, poczynając od neolitu - młodszej epoki kamienia aż do czasów współczesnych.

Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskie przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie. Dotychczas znaleziska związanych z kulturą ceramiki wstęgowej zarejestrowano między innymi w okolicach miejscowości Prochy i Wielichowo.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmywnych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Osadnictwo ludności kultury pucharów lejkowatych z terenu dzisiejszej gminy Wielichowo odnajdujemy w okolicach Trzcinicy i Wielichowa.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych (na przykład osada w Prochach), będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętymi rogami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wzrost osadnictwa widoczny jest w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątano sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin. Pod koniec okresu okres halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione w ten sposób osadnictwo łużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy

poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy osadniczej. Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych. Osadnictwo kultury łużyckiej reprezentowane jest między innymi przez cmentarzyska popielnicowe z Proch, Trzciny i Wielichowa; osady kultury łużyckiej występują w Dębku, Gradowicach i Wielichowie, a na obszarze całej gminy znajdują się punkty i ślady osadnicze tej kultury. Kultura pomorska reprezentowana jest przez cmentarzysko w Dębku.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.). Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Ślady osadnictwa z czasów rzymskich (pierwsze wieki naszej ery – kultura przeworska) znajdują się w Prochach, Trzciny, Gradowicach i Wielichowie, gdzie odkryto domniemane cmentarzysko tej kultury.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych.

Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rogatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widocznych jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza. Czasy te to okres przedpiastowski i wczesnopiastowski. W okresie przedpiastowskim trwał jeszcze zwyczaj ciałopalenia, ale około X wieku obrządek ten ustąpił miejsca pochówkowi szkieletowemu.

Zespoły osadnicze związane z okresem średniowiecza są najliczniej reprezentowanymi na terenie gminy Wielichowo. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stąd koncentracja osadnictwa średniowiecznego w rejonie większości miejscowości; z tego okresu pochodzi domniemane cmentarzysko w Trzciny oraz grodziska w Prochach, Reńsku i Trzciny. Na szczególną uwagę zasługują osady i grodziska wczesnośredniowieczne w Prochach, Trzciny i Zieminie, które stanowią wczesnośredniowieczne zespoły osadnicze.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został

wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Wielichowo wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól (Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Wielichowo na lata 2016-225 przewiduje między innymi: budowę obwodnicy Wielichowa, modernizację drogi Wielichowo-Grodzisk, Przebudowę dróg gminnych w Wielichowie - ulice: Kwiatowa, Parkowa, Kutrzeby, Śliwkowa, Lipowa, Jesionowa i Rolna, przebudowę ul. Przemysłowej w Wilkowie Polskim, przebudowę dróg w Śniatach - ulice: Szkolna, Leśna, Wierzbowa oraz przebudowę drogi Gradowice-Augustowo, budowę ścieżek rowerowych Wielichowo - Łubnica - Zielęcín i dalej do Grodziska, budowę oświetlenia ulicznego przy drogach powiatowych),
- rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych (Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Wielichowo na lata 2016-225 przewiduje między innymi budowę nowoczesnych przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Ziemin, Śniaty, Wilkowo Polskie i pozostałych miejscowościach gminy),
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych (Na terenie gminy występuje 5 udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego oraz 2 złoża surowców ilastych. Spośród udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego eksploatowane są: "Ziemin", "Reńsko I", "Reńsko II" i "Reńsko IV". Reńsko III nie jest eksploatowane z powodu położenia na terenach leśnych. Złóż ceramiki budowlanej "Wilkowo Polskie" i "Augustowo" w chwili obecnej się nie eksploatuje. W Wielichowie rozpoznano także złoża torfu, które zakwalifikowano jako złoża o zasobach szacunkowych. Złoża te również nie są eksploatowane. Gmina Wielichowo znajduje się w rejonie występowania złóż gazu ziemnego. Eksploatowane są złoża "Wielichowo", "Ruchocice" i "Brońsko". Zasoby tych złóż

szacuje się na: złoże "Wielichowo" ~ 1,6 mld m³, złoże "Ruchocice" ~ 1,0 mld m³, złoże "Brońsko" ~ 15,4 mld m³. Ośrodek centralny – kopalnia gazu – powstał w miejscowości Łubnica).

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Gmina Wielichowo ma charakter zdecydowanie rolniczy. Powierzchnia gminy obejmuje 10.743 ha, w tym grunty orne zajmują 5.717 ha, sady i ogrody 73 ha, łąki i pastwiska 2.326 ha, użytki leśne i zadrzewione 1.591 ha i pozostałe tereny 480 ha.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych i przemysłowych na ich terenie, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

Teren, na którym zlokalizowana jest osada w Zielęcinie (wpisana do rejestru zabytków województwa poznańskiego pod numerem rejestru 1290/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 29 listopada 1971 r., przepisana do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 154/Wlkp/C z dnia 20.08.2009 r.) stanowi własność Skarbu Państwa. Osada jest obecnie administrowana przez Miasto i Gminę Wielichowo.

W związku z tym, w celu zapewnienia właściwej ochrony osadzie, planuje się stałe monitorowanie stanu zachowania stanowiska archeologicznego i niezwłoczne przekazywanie Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków informacji o wszelkich zagrożeniach bądź niszczeniu zabytku.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Zmiana *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielichowo* przyjęta została Uchwałą Nr XXXIV/231/10 Rady Miejskiej Wielichowa z dnia 29 marca 2010 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdziale 3.4 *Studium* zawarto informacje dotyczące środowiska kulturowego. Zasoby środowiska kulturowego przedstawiono w postaci planszy w skali 1:10000. Poinformowano również, że stanowiska archeologiczne naniesione na planszy pt.: „Środowisko kulturowe” w skali 1:10.000 są jedynie symbolem – znakiem informującym, że przy wydawaniu wszelkich decyzji i wytycznych dotyczących tego rejonu należy sięgnąć do szczegółowych materiałów archeologicznych (mapy w skali 1:10 000 zamieszczonych w oddzielnej teczce). Dalej przedstawiono krótką analizę kulturowo-funkcjonalną stanowisk archeologicznych z terenu gminy Wielichowo. Wymieniono również stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

W rozdziale 4.3 podkreślono, że zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią trwały i istotny element struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy. Jak wynika z materiałów zamieszczonych w rozdziale 3. Wielichowo jest gminą o stosunkowo bogatym środowisku kulturowym, choć grupa najcenniejszych zabytków – wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest niezbyt liczna. Część obszaru gminy (północna) pod względem krajobrazowym jest mało ciekawa (brak zbiorników wodnych, małe obszary leśne). Z tego powodu warto i trzeba wyjątkowo zadbać o utrzymanie i właściwe wyeksponowanie zasobów kulturowych jakie na tym obszarze występują. Z kolei obszary przyrodniczo ciekawe mogą jeszcze zyskać na atrakcyjności dzięki

obiektom zabytkowym. Należy jednak zasygnalizować dwojakie skutki posiadania zasobów dziedzictwa kulturowego: - dają one szansę rozwoju gminy, uatrakcyjnają ją, stanowią pewnego rodzaju barierę w jej rozwoju. Największe znaczenie dla rozwoju gminy mają tereny atrakcyjne krajobrazowo dodatkowo wzbogacone o zasoby kulturowe. Mniejszą szansę dają gminie nawet bardzo bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, ale położone na płaskim, bezleśnym obszarze rolniczym. Tu można liczyć jedynie na sporadycznie pojawiających się turystów zainteresowanych historią w ogóle czy historią sztuki w szczególności. Konieczność ochrony zabytków stwarza szereg problemów utrudniających swobodne gospodarowanie bądź w obrębie samego zabytku, bądź w jego sąsiedztwie. I tak: - dla właścicieli lub użytkowników obiektów objętych ochroną istnieje obowiązek uzgadniania lub opiniowania wszelkich zmian ze służbami konserwatorskimi, dla Urzędu Miasta i Gminy istnieje obowiązek uwzględnienia wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy oraz konieczność dbania o miejsca pamięci narodowej, - na obszarach ochrony archeologiczno – konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych. Ponieważ na terenie gminy Wielichowo nie zakłada się radykalnych przekształceń funkcjonalno – przestrzennych, a rozwój wszystkich jednostek osadniczych będzie przebiegał stopniowo, przy zachowaniu obecnego zainwestowania, nie ma specjalnych zagrożeń dla zasobów dziedzictwa kulturowego. Największym zagrożeniem może być brak świadomości społeczeństwa odnośnie potrzeby chronienia tych zasobów i brak środków finansowych na utrzymanie ich na odpowiednim poziomie.

W rozdziale 5.5 przedstawiono zasady ochrony dóbr kultury. Określono tutaj, iż:

- podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie prawa obowiązującego w tym zakresie, ujętego generalnie w ustawie o ochronie zabytków,
- ze względu na zmiany zachodzące w wykazie obiektów objętych ochroną, wprowadzenie przez Wojewódzki Oddział Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu i Archeologa Wojewódzkiego (o czym wspomniano w rozdziale 3), konieczne jest systematyczne korygowanie – na podstawie danych z w/w służb – wykazu zabytków, jaki znajduje się w materiałach inwentaryzacyjnych do „Studium...”,
- ustawa o ochronie zabytków nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązek uzgadniania z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich zmian w zakresie funkcji,

formy i detali architektonicznych, wystroju wnętrz itp., natomiast właściciele i użytkownicy cennych kulturowo obiektów objętych ochroną zobowiązują do zasięgnięcia opinii WWKZ w zakresie zmian j. w.,

- dla Gminy Wielichowo istnieje obowiązek uwzględnienia wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy dla obiektów objętych ochroną lub będących w ich sąsiedztwie, o ile zagospodarowanie to może w jakikolwiek sposób naruszyć wartość obiektów chronionych,

- urząd winien szczególną troską otoczyć miejsca pamięci narodowej i nieczynne cmentarze poprzez: sprzątanie ich otoczenia, odnawianie tablic informacyjnych, remonty dróg dojazdowych itp., a w odniesieniu do obiektów zabytkowych, których nie jest właścicielem – wymusić (odpowiednimi przepisami prawa lokalnego i nadzorem nad ich realizacją) przynajmniej utrzymanie porządku i czystości w ich bezpośrednim sąsiedztwie,

- sprawa finansowania remontów i utrzymania obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej wykracza poza ramy nin. „Studium...”, a jest to bezdyskusyjnie podstawa zachowania wszystkich dóbr kultury materialnej dla przyszłych pokoleń,

- w zakresie ochrony krajobrazu działania gminy sprowadzają się do przestrzegania ustaleń obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i nin. „Studium...”. Są one uzgadniane ze służbami konserwatorskimi i w związku z tym zabezpieczają tereny cenne krajobrazowo przed degradacją,

- na obszarach ochrony archeologiczno – konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione z konserwatorem zabytków archeologicznych, który uzależni wydanie zgody na podjęcie pracy od zapewnienia sfinansowania przez inwestora nadzoru archeologicznego. Na terenie stanowisk wpisanych do rejestru zabytków należy liczyć się z zakazem jakichkolwiek inwestycji. Należy zaznaczyć, że zasięg stanowisk wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Tak więc wyznaczony na mapie zasięg stanowisk archeologicznych trzeba traktować orientacyjnie; może okazać się podczas prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych stanowisk.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Wielichowo nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków archeologicznych.

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu obejmującego działki nr 646/33, 1389 położonych we wsi Wilkowo Polskie, przyjęty Uchwałą Nr XXIX/192/05 Rady Miejskiej z dnia 28.12.2005 r. W rozdz. 4 wprowadzono zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) występujące na terenie objętym planem zewidencjonowane stanowiska archeologiczne należy chronić zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) wprowadza się konieczność prowadzenia badań archeologicznych podczas wykonywania prac ziemnych na zasadach uzgodnionych ze służbami konserwatorskimi,
- 3) zakres badań archeologicznych należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obiektów technologicznych i obiektów liniowych związanych z zagospodarowaniem złóż gazu ziemnego Łęki, Wielichowo, Ruchocice, przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/215/06 Rady Miejskiej z dnia 13.09.2006 r. W § 6 przedstawiono ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

W sąsiedztwie terenu przebiegu obiektów liniowych znajdują się stanowiska archeologiczne. Istnieje konieczność przeprowadzenia na etapie wykonywania prac ziemnych w obszarze występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku kolizji inwestycji ze stanowiskiem archeologicznym należy przeprowadzić archeologiczne badania ratownicze.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w miejscowości Wielichowo – Wieś, obejmującego działkę o nr geod. 719 oraz część działek 699 i 791, przyjęty Uchwałą Nr XXXV/234/10 Rady Miejskiej z dnia 26.04.2010 r. W rozdz. 4 ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

Teren niniejszego planu miejscowego znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek

przeprowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Pozwolenie na badania archeologiczne inwestor winien uzyskać przed pozwoleniem na budowę.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działek o numerach geodezyjnych 585, 586 i 587 położonych w m. Wielichowo – Wieś, przyjęty Uchwałą Nr X/62/2011 Rady Miejskiej z dnia 23.11.2011 r. W rozdz. 4 ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Na terenach objętych niniejszym planem zlokalizowane są stanowiska archeologiczne będące pod ochroną konserwatorską.
2. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, inwestycje związane z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, a wymagające prac ziemnych, należy prowadzić w obecności archeologa. Inwestor przed uzyskaniem pozwolenia na budowę winien wyznaczyć uprawnionego archeologa lub jednostkę archeologiczną i wspólnie z nią złożyć do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wnioski o pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

Inwestycje na terenie gminy Wielichowo, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153) Gmina Wielichowo posiada opracowany w 2015 r. plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Największym bogactwem

przyrodniczym gminy jest Dolina Środkowej Obry o charakterze łąkowo-leśnym wraz z Kanałami Obry. Dolina jest ważnym obszarem węzłowym (o znaczeniu międzynarodowym) w sieci ECONET-PL, stanowiąca na odcinku od Brońska do Wronia szczególną pozycję w przyjętym przez Unię Europejską systemie ochrony wybranych elementów przyrody NATURA 2000, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12.01.2011 w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków - Dz. U. z 2011r. Nr 25, poz. 133). Gniazdują tu między innymi: bocian czarny, bocian biały, gęgawa, kania czarna, błotnik stawowy, orlik krzykliwy i żuraw. Gmina charakteryzuje się dość niskim stopniem zalesienia. Lasy zajmują ok. 14,3% jej powierzchni, głównie w południowej części. Większość kompleksów leśnych występuje w pradolinie na siedliskach wilgotnych. Najczęściej spotykanym typem siedliskowym jest bór mieszany świeży, zwłaszcza na terenach zwydmionych oraz las wilgotny. W drzewostanie gatunkiem dominującym jest sosna z domieszką dębu, topoli, modrzewia, świerku i brzozy, a na terenach podmokłych również olsza. Warto również zwrócić uwagę na walory krajobrazowe gminy. Przestrzenie otwarte i dalekie widoki, zadrzewienia śródpolne i przydrożne, oraz zieleń parkowa i przydomowa, stanowią zarówno niebanalne tło dla współczesnego zagospodarowania terenu, jak również pełnią funkcję ochronną.

Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków objęto parki krajobrazowe przy dworach i pałacach, zlokalizowane w miejscowościach: Wielichowo, Wilkowo Polskie i Zielęcín.

Wykaz pomników przyrody przedstawia tabela poniżej:

Lp.	Przedmiot ochrony	Gatunek	Obwód pierśn.	Szt.	Miejscowość
1	drzewo	Dąb szypułkowy	530	1	Śniaty
2	drzewo	Wiąz szypułkowy	370	1	Zielęcín
3	drzewo	Lipa drobnolistna	380	1	Zielęcín
4	drzewo	Klon zwyczajny	283	1	Wilkowo Polskie
5	drzewo	Jesion wyniosły	283	1	Wilkowo Polskie
6	drzewo	Świerk syberyjski	345	1	Wilkowo Polskie
7	drzewo	Grab pospolity	315	1	Wilkowo Polskie
8	drzewo	Dąb czerwony	377	1	Wilkowo Polskie
9	drzewo	Dąb szypułkowy	377, 345	2	Wilkowo Polskie
10	drzewo	Dąb szypułkowy	375	1	Wielichowo-Wieś
11	drzewo	Lipa drobnolistna	375	1	Wielichowo-Wieś
12	drzewo	Dąb szypułkowy	430	1	Prochy
13	drzewo	Buk zwyczajny	280	1	Wielichowo-Wieś
14	drzewo	Dąb szypułkowy	370, 410	2	Wielichowo-Wieś

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Wielichowo, poza pojedynczymi przypadkami, prezentują generalnie dobry stan zachowania.

PROCHY

Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja

Parafia w Prochach erygowana została po 1298 r. Pierwotny kościół drewniany, fundowany na przełomie XIII i XIV w., został zastąpiony w 2 poł. XVIII wieku nowym, również drewnianym. W roku 1861 dobudowano doń murowaną kaplicę, a krótko potem drugą. Obecnie kościół przybrał kształt krzyża, orientowany, konstrukcji zrębowej i słupowej od zachodu. Posadowiony na kamienno- ceglanej podwalinie. Jednonawowy, ściany zewnętrzne szalowane deskami pionowymi, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym gontem. Mury kaplic ceglano-wapienne, nakryte osobnymi dachami dwuspadowymi z cegły karpieńki. Prace remontowo-konserwatorskie z wymianą gontu przeprowadzono

w 1962 r., w 1982 r. wymieniono stolarkę okienną, natomiast w 2007 r. wykonano impregnację dachu łącznie z więźbą dachową i zewnętrznego oszalowania. Wokół kościoła wykonano nawierzchnię z kostki granitowej. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Prochach.

Dwór

Wzniesiony w 2 połowie XVIII w., rozbudowany o boczne skrzydła w 1893 roku. Murowany z cegły, częściowo podpiwniczony, parterowy, z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem mansardowym, przybudówki płaskimi. Elewacje pierwotnie tynkowane, środkowe osie elewacji wschodniej i zachodniej z pozornymi ryzalitami, zakończone wystawkami zwieńczonymi falistymi szczytami. W latach 90 XX w. rozpoczęto remont kapitalny, który przerwano. Opuszczony, nieużytkowany obiekt niszczeje. Własność prywatna.

WIELICHOWO

Kościół p.w. św. Marii Magdaleny

Parafia erygowana w XIV wieku. W tym też czasie biskupi poznańscy zbudowali kościół drewniany, który stał jeszcze w 1715 roku. Obecny kościół parafialny został zbudowany w latach 1762-1795. W latach 1934-1938 kościół rozbudowano. Budynek dwukondygnacyjny, murowany z cegły, tynkowany, na podmurówce ceglano-kamiennej. Dachy dwuspadowe kryte dachówką karpiówką i papą. Rzut na planie zbliżonym do krzyża, w którym ramie podłużne stanowi korpus nawowy z prostokątnym neogotyckim prezbiterium na południu, zamkniętym trójbocznie, zaś trzonem ramienia poprzecznego jest kościół barokowy z wieżą w części zachodniej. Bryła kościoła zróżnicowana pod względem kształtów i wysokości. W latach 70 i 80. XX wieku naprawiono więźbę dachową, wyremontowano pokrycie dachu, położono nowe tynki, wymalowano, założono instalacje c. o. W 2015 r. założono nowe pokrycie dachu z dachówki ceramicznej, wyremontowano pokrycie wieży z blachy, odnowiono krzyż na wieży oraz elewację frontową. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Kościół cmentarny p.w. Narodzenia NMP

Drewniany, fundowany przed 1667 r., obecny zbudowany w 1793 roku, orientowany, konstrukcji zrębowej, na ceglanej podmurówce, ściany zewnętrzne oszalowane. Nakryty dachem z eternitu. Rzut na planie prostokąta z trójkątnym zamknięciem chóru i dwoma niesymetrycznymi przybudówkami. Bryła budynku jednokondygnacyjna z wielopołaciowym dachem, południowa dobudówka kryta dachem dwuspadowym, północna – pulpitowym. Na dachu głównym ośmioboczna sygnaturka z cebulasty hełmem. W latach 60 i 90 ubiegłego wieku

impregnowano ściany i zakonserwowano wnętrza oraz polichromie, wymieniono poszycie dachu. Stan zachowania obiektu dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Zespół pałacowo-folwarczny

Pałac zbudowany w latach 1805-1815 przez Fryderyka Wilhelma von Zastrowa, przebudowany w 1884 r. przez kolejnego właściciela Stanisława Platera, następnie znacznie rozbudowany dla ówczesnego właściciela wsi Ericha Schulza w 1897 r. Budynek położony na terenie parku krajobrazowego. Wzniesiony na planie prostokąta, na wysokiej podmurówce, podpiwniczony, murowany z cegły. Bryła dwukondygnacyjna, zwarta, prosta, nakryta dachem naczółkowym z 5-kondygnacyjną, czworokątną wieżą od wschodu, nakrytą dachem czterospadowym. Budynek po rewaloryzacji, remontowany na bieżąco, przeznaczony na cele biurowe i mieszkalne. Stan zachowania dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym na pocz. XIX w., przekształcony w k. XIX w., na planie trapezu, z dominantą pałacową pośrodku, z częścią ogrodową, o powierzchni 7 ha, na skraju którego znajdują się dwa stawy o łącznej powierzchni 0,65 ha. Wśród starodrzewu bogactwo gatunków, w których dominują lipy, klony, dęby, jesiony, graby oraz zachowana aleja lipowa i uznane za pomniki przyrody, rosnące przed pałacem dęby szypułkowe. Prace pielęgnacyjne i porządkowe wykonywane są na bieżąco w podstawowym zakresie.

Zespół pałacowo-parkowy jest własnością Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, który ma tutaj Zakład Doświadczalny.

Zespół folwarczny

Założony w końcu XIX w. Budynki murowane z cegły, nieotynkowane, nakryte dwuspadowymi dachami. Elewacje zdobione dekoracyjnym gzymsem międzykondygnacyjnym i nadokiennym. Otaczają rozległe podwórze gospodarcze założone na planie czworoboku, stanowią kompleks obiektów obejmujących wg historycznej funkcji oborę, stodołę, stajnię roboczą i magazyn, gorzelnię, stajnię koni wyjazdowych, rządcówkę i spichlerz. Większe remonty obiektów przeprowadzano głównie w końcowych latach ubiegłego wieku. Wtedy też zmieniono przeznaczenie niektórych obiektów i tak: gorzelnia pełni obecnie funkcję magazynu, wymieniono stolarkę okienną, stan zachowania dostateczny. Spichlerz - magazyn w stanie dobrym. Stodoły funkcjonują jako magazyny, stan zachowania dobry. Rządcówka pełni funkcje administracyjno-mieszkaniowe, wymieniono stolarkę okienną, stan zachowania dostateczny. Stajnie - obecnie chlewnia i magazyn, w stanie dobrym. Obora - obecnie magazyn, stan

zachowania dobry. Właścicielem budynków jest Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, który ma tutaj Zakład Doświadczalny.

Domy - Rynek nr 3, 4, 14

Budynki piętrowe nr 3 i 4, w ciągłej zabudowie południowej pierzei Rynku, wzniesione w pierwszej połowie XIX w., kalenicowe, na fundamentach kamiennych, na rzucie prostokąta, o nieskomplikowanych bryłach prostopadłościennych, nakrytych dwuspadowymi dachami, stanowią przykład architektury klasycystycznej. Remontowane w latach 70 XX w. Później wymieniono stolarkę okienną i odnowiono elewacje. Stan zachowania dobry. Natomiast budynek nr 14, narożny w północnej pierzei Rynku, parterowy, zbudowany w połowie XIX wieku. Rzut na planie zbliżonym do kwadratu, bryła prostopadłościenna nakryta dachem dwuspadowym z naczółkiem od wschodu. W latach 70 XX w. przeprowadzono renowacje elewacji i wnętrza, wymieniono stolarkę, a w 1993 r. przebudowano i odnowiono elewacje. Stan zachowania dobry.

Budynki stanowią własność prywatną.

WILKOWO POLSKIE

Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi

Parafia erygowana ok. 1300 r. Pierwotny kościół drewniany został zbudowany w XII lub XIII w. Obecny kościół murowany, w stylu późnogotyckim został zbudowany w 1540 r. W latach 1560-1644 świątynia znajdowała się w rękach innowierców. Kościół murowany z cegły o układzie polskim, orientowany, wzniesiony na rzucie prostokąta, z nie wyodrębnionym architektonicznie prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od północy przylegają zakrystia i skarbczyk, a od południa kruchta. Bryła zwarta, oszkarpowana, nakryta wysokim dachem dwuspadowym. Nad zakrystią i skarbczykiem dach pulpitowy. Z historycznego wyposażenia na uwagę zasługuje renesansowy ołtarz główny ufundowany w roku 1646 przez dziedziców Żegrowa Zofię i Jerzego Łłowieckich oraz odsłonięta w 1970 r. polichromia z okresu powstania kościoła. Remonty bieżące przeprowadzono w latach 70, 80 i 90 XX wieku. Obiekt będący w bardzo złym stanie technicznym poddano remontowi w latach 2011-2012. W kolejnych latach przeprowadzono prace wykończeniowe łącznie z odnowieniem wnętrza oraz konserwacją fresków. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wilkowie Polskim.

Dzwonnica (wieża obronna)

Usytuowana na południowy zachód od kościoła. Gotycka, murowana z cegły wieża obronna z 2 poł. XV w., usytuowana w ciągu muru kościelnego,

wzniesiona na rzucie kwadratu, 3-kondygnacyjna, nakryta dachem namiotowym z dachówki karpiówki, prawdopodobnie pozostałość po dawnej siedzibie właściciela. Wyposażenie wieży stanowi dzwon „Wojciech” z 1733 r. Obecnie wieża służy jako dzwonnica. Stan zachowania dostateczny.

Plebania

Budynek wzniesiony w 1816 r., rozbudowany w okresie międzywojennym. Pierwotny rzut na planie prostokąta, nowsza część przylegająca od północy dobudowana na rzucie zbliżonym do kwadratu. Od południa niewielka prostokątna przybudówka wejściowa. Starsza część została wzniesiona w konstrukcji szkieletowej, z wypełnieniem gliną, część dobudowana murowana z cegły. Budynek 1-kondygnacyjny, z dodatkową kondygnacją częściowo użytkowanego poddasza, nakryty dachem dwuspadowym z dachówki karpiówki. W latach powojennych przeprowadzano szereg remontów bieżących, w 1996 r. wyremontowano dach i przeprowadzono remont budynku. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wilkowie Polskim.

Zespół pałacowo-folwarczny

Pałac wzniesiony w latach 1830 - 1840 z fundacji właściciela wsi Marcelego Czarneckiego. Budynek murowany z cegły, tynkowany, na wysokiej podmurówce, podpiwniczony. Nakryty dachem z papy. Posadowiony na rzucie prostokąta, od północy poprzedzony gankiem ze schodami, od wschodu wieloboczna wieża. Bryła zwarta. Korpus główny dwukondygnacyjny z trzykondygnacyjnym ryzalitem na osi, nakryty dachem czterospadowym, skrzydła boczne – parterowe, nakryte odrębnymi dachami pulpitowymi. Od wschodu 5-kondygnacyjna, wieloboczna wieża nakryta dachem płaskim. Elewacje pałacu pierwotnie charakteryzowały się bogatym wystrojem (krenelaże, wieżyczki, sterczyny, obramienia okienne w postaci oślego grzbietu), które w większości zostały skute w trakcie remontu w 1960 r., obniżono też wieże, co zupełnie zatępiło dawny wygląd pałacu. W 1980 r. przeprowadzono prace remontowe dostosowujące obiekt na potrzeby oświatowe. Wymieniono stolarkę okienną. Stan zachowania dostateczny. Własność Gminy Wielichowo.

Park założony w 1 połowie XIX wieku, w stylu krajobrazowym, przekształcony w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej. Powierzchnia parku 10,6 ha, w tym 0,30 ha wód. Wśród starodrzewu znajduje się kilka drzew będących pomnikami przyrody; jesion wyniosły, świerk syberyjski, dąb szypułkowy i czerwony, grab pospolity. W północno-zachodniej części parku zachowane dwa stawy, wzdłuż wschodniej granicy szpaler grabowy. W parku przeprowadzane są tylko niezbędne prace porządkowo – pielęgnacyjne

w bezpośrednim otoczeniu budynku. Część terenu stanowi zaplecze sportowe szkoły. W latach 2015-2016 przeprowadzono prace porządkowe i pielęgnacyjne polegające na usunięciu zbędnych samosiewów. W 2017 r. wykonano cięcia sanitarne w koronach 50 drzew, na 10 drzewach założono wiązania elastyczne typu „Cobra”. Własność Gminy Wielichowo.

Zabudowania gospodarcze

Stanowią część dookolnej zabudowy podwórza gospodarczego. Stodoła i obora zbudowane zostały w latach 1857 - 1860 r., neogotyckie, murowane z cegły, ze zdobieniami elewacji cegłą glazurowaną w formie skośnego krzyża, rzut na planie wydłużonego prostokąta. Bryła każdego zwarta, jednokondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym z papy. Stodoła pełni funkcje magazynu, w stanie dobrym. Obora ma wymienioną stolarkę, w 2011 r. remont i adaptacja na cele mieszkalne. Stan zachowania dobry. Powstały w 2 poł. XIX w. spichlerz jest budynkiem murowanym z cegły, na niskiej, kamiennej podmurówce, podpiwniczony, kryty papą. Rzut na planie prostokąta z pozornymi ryzalitami na osi dłuższych elewacji. Bryła zwarta. Budynek czterokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem płaskim. Ryzalit wyniesiony nieco ponad połać dachu, nakryty niskim dachem dwuspadowym. W latach 80 XX w. wymieniono stolarkę okienną. Obecnie użytkowany gospodarczo. Stan zachowania dostateczny. Wymienione obiekty stanowią własność prywatną.

Dom, ul. Kościańska 13

Powstał w 1858 jako karczma dworska. Budynek murowany z cegły, podpiwniczony, na kamiennym cokole. Szczyt wschodni i poddasze dłuższych elewacji o konstrukcji szachulcowej. Założony na planie prostokąta, z przylegającą od strony zachodniej niewielką, prostokątną przybudówką. Budynek jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z dachówki karpiówki. Brak pierwotnego wyposażenia, po 1945 r. adaptacja budynku na mieszkania. Wymieniono stolarkę okienną. Stan zachowania dobry. Własność prywatna.

ZIELEĆIN

Kościół parafialny p.w. św. Klemensa Papieża i Męczennika

Parafia erygowana przed 1603 rokiem. Kościół parafialny zbudowano w XIV lub XV w. W 1561 r. został przejęty przez innowierców. Oddany katolikom w 1611 r. został gruntownie odnowiony w 1781 r. Świątynia znajduje się w obrębie parku na oddzielnej działce, przy jego południowej granicy. Orientowana, drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana, na ceglanej

podmurówce. Nawa główna na rzucie prostokąta, dłuższym bokiem skierowanego do prezbiterium zamkniętego wielobocznie. Rzut kruchty południowej i zachodniej oraz zakrystii na planie prostokąta. Bryła o jednakowej wysokości nawy głównej i prezbiterium, nakryte dachem dwuspadowym, nad prezbiterium trójpołaciowe, kryte gontem, nad zachodnią kruchtą dach blaszany. W latach 1971-1972 prowadzono prace remontowo – konserwatorskie, w 1986 dodano ceglana podmurówkę. Stan zachowania dobry. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Wielichowie.

Zespół parkowo-folwarczny

Park założony w stylu krajobrazowym w 2 połowie XIX w., posiada formę wieloboku o powierzchni 3 ha, w tym 0,20 ha staw z zadrzewioną wyspą pośrodku. Dawny układ zmieniony przez niepożądaną zabudowę. Drzewostan przerzedzony. Dużo samosiewów. Pozostała aleja kasztanowa. Dwa pomniki przyrody - wiąz i lipa drobnolistna. Stan zachowania dostateczny. Własność prywatna.

Budynki podwórza gospodarczego w zespole parkowo – folwarcznym usytuowane przy południowo - zachodnim narożniku parku, ujęte w podkowie zamkniętą od wschodu budynkiem mieszkalnym. Budynki gospodarcze wzniesione pod koniec XIX wieku, na planie prostokąta, murowane z cegły, jednokondygnacyjne, przykryte dachami dwuspadowymi, z dekoracyjnie rozwiązany elewacjami. Budynki remontowane w 1976 r. Na początku 2000 r. wymieniono pokrycie dachów. Rządcówka po niedawnym remoncie kapitalnym, użytkowana jako dom mieszkalny. Stan zachowania bardzo dobry. Własność prywatna. Stajnia użytkowana jako magazyn, stan zachowania dobry. Wozownia, dwie obory i dwie stodoły pełnią również funkcje magazynowe. Ich stan jest dobry. Wszystkie stanowią własność prywatną.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Wielichowo nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r.

wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy

obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Wielichowo wykonała w 2011 roku gminną ewidencję zabytków nieruchomości. Do końca 2019 r. gminna ewidencja zabytków nieruchomości zostanie zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, w 2018 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sporządzona zostanie elektroniczna, systematycznie aktualizowana baza informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Wielichowo” na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Miejskiej Nr V/28/2015 z dnia 28 kwietnia 2015 r.,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli

obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,

- systematyczne prace porządkowe na nieczynnych cmentarzach ewangelickich (cmentarze zostały oznakowane),
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,

Obiektami zabytkowymi, wpisanymi do rejestru zabytków, stanowiącymi własność Gminy Wielichowo są pałac i park w Wilkowie Polskim. Na lata 2018-2021 planowana jest renowacja stawów parkowych oraz podstawowe zabiegi pielęgnacyjne zieleni parkowej. W budynku pałacu zakłada się bieżące remonty związane z funkcjonowaniem szkoły.

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Istotą tworzenia wszelakich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością obiektów i miejsc, przez które przebiega. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Wielichowo, ze szczególnie cenną pod tym względem południową częścią gminy i atrakcyjność doliny Obry, objęta ochroną ostoją ptaków, różnorodna flora i fauna, bogaty przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowach sakralnych oraz dworach i pałacach otoczonych parkami i folwarkami, stanowią o jej znacznej atrakcyjności turystycznej.

Budowa zaplecza turystyczno – sportowego, ścieżek dydaktycznych, punktów obserwacji ornitologicznych, szlaków konnych, koncepcja utworzenia rezerwatów, to tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki turystyczne. Organizowane dotychczas festyny na rozpoczęcie lata, Święto Pieczarki, itp. to początek organizacji przedsięwzięcia turystycznego o regionalnej skali, gdyż ponadlokalna forma daje przywilej sięgnięcia po środki unijne. Gmina zaś, indywidualnie mając mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami może się podjąć takiego zadania. Możliwość taką stwarza powołane w 2006 r. Stowarzyszenie Ziemi Grodziskiej „Leader”, które obejmuje swym zasięgiem tereny pięciu gmin: Granowo, Grodzisk Wielkopolski, Kamieniec, Rakoniewice, Wielichowo, i w swoich formach działania wspiera ochronę oraz promocję krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki, środowiska naturalnego, a także popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych oraz przedsiębiorczości. Równie unikalna forma związku

między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych, to przecinające tereny gminne szlaki turystyczne, wytyczone przez sąsiednie gminy:

- „*Powiatowy Szlak Turystyczny im. Michała Drzymały, Kościoły Drewniane Powiatu Grodziskiego*”, to oznakowany szlak architektury drewnianej, obejmujący kościoły powiatu grodziskiego, w tym w Zielęcinie, Prochach i Wielichowie. Powstał jako pierwszy z kilku alternatywnych, w tym opracowywany szlak "Dworów, pałaców i rezydencji powiatu grodziskiego", uwzględniający obiekty z gminy Wielichowo.
- „*Szlak pałacowy*” konny, wytyczony w Przemęcie i przebiegający głównie nad Południowym Kanałem Obry, w okolicach leśniczówki Ziemin łączy się z gminą Wielichowo.
- *Szlak żółty*, przebiega fragmentarycznie w okolicach Reńska, wytyczony przez kościański Oddział PTTK.
- *Zielony znakowany szlak pieszy*, z Ziemina do Książa Wielkopolskiego, przebiega przez Reńsko.

Konkurs pod hasłem “Rowerem po gminie” pozwolił wytyczyć trasy, które przebiegają przez okolice sprzyjające wędrownikom pieszym i rowerowym:

- ✓ Trasa I długości ok. 15 km wiedzie przez: Wielichowo – Prochy – Tarnowa – Piotrowo Wielkie – Pruszkowo – Dębsko – Wielichowo.
- ✓ Trasa II ok. 18 km: Wielichowo – Gradowice – Augustowo – Łubnica – Gradowice – Wielichowo.

Szlaki stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, a znajdują się na nich także obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków rowerowych, nordic walking czy ścieżek dydaktycznych, które wzbogacą już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy. Perspektywy rozwojowe gminy wiążą się bowiem również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki, figury i krzyże przydrożne (np. Augustowo, Dębsko, Gradowice, Łubnica, Prochy, Wielichowo, Ziemin) warto

byłoby utworzyć ścieżkę, jako źródło wiedzy związanej z różnymi formami architektonicznymi tych niewielkich budowli kultowych i okolicznością ich powstania. Inną propozycją mógłby być szlak kulturowy Leonarda Durczykiewicza, który na początku minionego wieku fotografował i opisywał wielkopolskie rezydencje – m.in. Zielęcina i inne na terenie gminy. Należy również nadmienić o atrakcyjnej formie zwiedzania, jaką jest questing, która łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność począwszy od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość. Szczególnych szans dla proponowanego projektu należałoby upatrywać w funduszach strukturalnych Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla Turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków gminy. Brak obiektów budownictwa wiejskiego wpisanych do rejestru zabytków nie stanowi przeszkody w rozwoju tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich, a może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Wielichowo wykorzystane

zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Wielichowie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich,

restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,

- 3) uporządkowaniu terenu po przeprowadzonych pracach,
- 4) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 5) instalacji systemów nawadniania,
- 6) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 7) wykonaniu trawników,
- 8) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 9) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 10) pracach demontażowych i rozbiórkowych istniejących obiektów,
- 11) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in.

1) Programu Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia oraz dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

2) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego 2014 - 2020. Program składa się z 10 Osi Priorytetowych. W ramach Osi priorytetowej IV. Środowisko, Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wyznaczono następujące poddziałania oraz cele:

Poddziałanie 4.4.1. Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu;

Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne;

Poddziałanie 4.4.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT i OSI.

Cel tematyczny: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;

Priorytet inwestycyjny: 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy działania: Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

Uzasadnienie

Do uchwały nr XXXIV/205/2018 Rady Miejskiej Wielichowa z dnia 22 marca 2018 r.

Gmina zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 ze zm.) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.).

Zgodnie z zapisem art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.): „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Natomiast zgodnie z art. 87 ust. 2 program ten ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowania przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami przyjmuje uchwałą rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Pozytywna opinia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu wydana została w dniu 07.02.2018 r. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87, ust. 4).